

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Дударчука Любомира Вікторовича на тему: «Культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.)», яка представлено на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 історія та археологія

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Триваюча війна на території України актуалізує будь-які дослідження, що висвітлюють становище українських земель у часи лихоліття. Особливий інтерес викликає у суспільства умови існування та діяльності культурно-освітніх закладів під час війни. І хоча за останні десятиліття різним аспектам часів Другої світової війни присвячено чимало наукових праць як українських, так і зарубіжних істориків, однак дослідження окремих регіональних особливостей зустрічається вкрай рідко, що у свою чергу обумовлює актуальність рецензованої праці.

Варто погодитися з дослідником, що вивчення форм культурно-мистецького життя, як невід'ємної частини повсякдення та однієї із важливих форм культурного дозвілля мешканців Волині та Поділля в роки Другої світової війни є важливим у контексті виокремлення спільних та відмінних рис політики Третього Рейху у різних частинах окупованої України.

Зауважимо, що предмет вивчення - культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» у 1941–1944 рр. носить міждисциплінарний характер, зокрема у площині соціальної та регіональної історій. Таке поєднання дозволяє автору здійснити акцент на людину та її соціальне оточення, відобразити світосприйняття людини в умовах збройного протистояння, дослідити моделі та мотиви поведінки різних соціальних груп, сфокусувати увагу на особливостях певної території та її соціуму.

Обґрунтованість наукових положень та надійність отриманих наукових результатів. У роботі використано широке коло опублікованих та неопублікованих джерел, залучена низка праць фахових розвідок, які прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження. Автор продемонстрував

належний теоретичний виклад матеріалу, рівень використання наукових методів, вміння формулювати та відстоювати власну авторську позицію та формулювати висновки. Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою засвідчує, що результати пошуків здобувача Л.В. Дударчука є достовірними і містять необхідний рівень наукової новизни.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Наукову новизну роботи полягає у структуризації та висвітленню культурно-освітньої складової в часи німецької окупації, зокрема: проаналізовано діяльність театрів та кінотеатрів на території регіону; окремий акцент зроблено на ролі кіномистецтва в ідеологічній пропаганді нацистів; простежено основні напрями експозиційної та науково-дослідної роботи музейних установ, видавництв, книгарень та бібліотек; звернута увага на рівень фінансового та матеріального забезпечення педагогів, участь вчителів, учнів та студентів у діяльності українських підпільних організацій націоналістичного спрямування.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Робота Любомира Дударчука має типову для дисертацій структуру, її основні розділи побудовані за хронологічно-проблемним принципом. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі подано огляд наукової літератури, зокрема автором виокремлено наступні групи історіографічних праць: дослідження радянського періоду, а також діаспорних, українських та зарубіжних науковців. Автор приходить до висновку, що праці, видані в СРСР, базувалися на марксистській ідеології, а використання класово-партійного підходу до подій Другої світової війни призводило до суб'єктивного та упередженого подання матеріалів їх дослідження. Діаспорні вчені, як правило, не мали доступу до архівних матеріалів, тому їхні праці однобоко висвітлювали участь українських націоналістів у розбудові культурно-освітнього життя на окупованих територіях, акцентуючи увагу на позитивних аспектах їхньої діяльності. Українські дослідники вивчали це питання побіжно, найчастіше висвітлюючи перебіг культурно-освітніх процесів у деяких містах (Рівне, Луцьк, Проскурів). Зарубіжні дослідники намагалися відійти від «україноцентричного» підходу і показати участь у розвитку культурно-освітнього життя не лише

українців, а й представників інших національностей. З метою найбільш об'єктивного та повного висвітлення теми Л.Дударчук залучив широкий масив архівних джерел з центральних та регіональних архівів, а також використав фонди особового походження та матеріали періодичних видань часів нацистської окупації. Окрім того, автор в окремому підрозділі зупинився на теоретико-методологічних засадах дослідження, зокрема зазначаючи, що робота здійснена з дотриманням принципів плюралізму, системності, опори на джерела та багатфакторності тощо. У цьому ж підрозділі подано визначення низки термінів якими послуговувався автор. Поміж найважливіших можна виділити: «нацистська окупація», «генеральна округа "Волинь–Поділля"» та «культурно-освітні процеси».

Зміст другого та третього розділів висвітлюють культурне життя та освітні процеси часів нацистської окупації. Автор розкриває роль театру, кіно, видавництва, книгарень та бібліотек у повсякденному житті місцевого населення. Окремо характеризує стан тогочасного початкового та середнього шкільництва, закладів професійної освіти та діяльність культурно-освітніх організацій.

Л.В. Дударчук поставив перед собою конкретні завдання і обмежив свої наукові інтереси вузькою сферою, що дозволило йому отримати цікаві результати не тільки в теорії, але й на практиці і які можуть бути застосовані в науковій, освітній та музейній діяльності.

Загалом, усі три розділи дисертації демонструють високий рівень наукової глибини, системності та практичної значущості сформульованих наукових положень та висновків.

Відсутність порушень академічної доброчесності. На підставі вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій та наданого звіту про перевірку на плагіат можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності, а також те, що робота Л. Дударчука є достатньою мірою оригінальною та самостійною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження до представленої роботи. Науковий доробок Любомира Дударчука в якому автор намагається розглянути культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» у роки нацистської

окупації (1941–1944 рр.) можна вважати цікавим та вдалим, хоча й не однозначно переконливим та вичерпним у всіх аспектах. У тексті дисертації можна вказати на деякі нюанси та дискусійні моменти, які не применшують зробленого, але викликають певні питання, застереження та міркування, що можуть слугувати основою для наукової дискусії.

1. Одним з обов'язкових елементів дисертації є вступ, який повинен містити низку специфічних елементів. Деякі з них визначені нечітко, варто було б краще обґрунтувати актуальність обраної теми з врахуванням досягнень і потреб історичної науки, а також, на нашу думку, є не доречним наведення цитат у цьому розділі.

2. У підрозділі який характеризує теоретико-методологічні засади дослідження окрім опису методів та принципів варто було б ширше проаналізувати поняття та терміни вживані у ході здійснення дослідження.

3. Хоча автор зазначає, що «на Волині та Берестейщині існували окремі заклади освіти для національних меншин (поляків, чехів, білорусів, росіян)» (ст.150), однак відомості про них майже відсутні, обмежуються окремими згадками.

4. Дослідження ґрунтується на діяльності лише двох культурно-освітніх організацій «Просвіта» та «Жіноча служба України», які діяли на території сучасної України, також, на жаль, фактично відсутня інформація про діяльність подібних організацій на південних частинах Брестської та Пінської областей сучасної Білорусі, що входила до генеральної округи «Волинь-Поділля».

5. Вбачається, якби автор більше зупинився на соціально-економічній та етнічній характеристиці генеральної округи «Волинь-Поділля» це б додало роботі розкритості та цілісності картини досліджуваного періоду.

Однак, висловлені дискусійні положення не знижують наукової та практичної значимості проведеного дослідження. Дискусійність і критичність окремих положень дисертації засвідчує складність та багатогранність обраного наукового завдання, а також перспективи у проведенні автором подальших досліджень з цієї проблематики.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Дударчука Любомира Вікторовича на тему «Культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.)» являє собою цілісну й завершену наукову працю. Робота виконана на високому науково-методичному рівні, характеризується логічною структурованістю та комплексністю, містить наукову новизну та має значну практичну цінність. Публікації автора відображають ключові положення дисертаційної роботи.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу дисертації, можна зробити висновок, що робота Дударчука Любомира Вікторовича на тему «Культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.)» за своїм змістом, науковими результатами та іншими показниками відповідає спеціальності 032 – історія та археологія та вимогам п. 10 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями) та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Дударчук Л.В. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – історія та археологія.

Рецензент:

Професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного
університету імені Лесі Українки,
докторантка, доцент, кандидат
історичних наук

